

Krmíčková, Helena

Jakoubkova kvestie Quia heu in templis a její vztah k regulím

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1994, vol. 43, iss. C41, pp. [15]-34

ISBN 80-210-0973-X

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102576>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

HELENA KRMÍČKOVÁ

JAKOUBKOVA KVESTIE QUIA HEU IN TEMPLIS A JEJÍ VZTAH K REGULÍM

Po Kybalově srovnávací studii o Antikristu¹ prokázal Jan Sedlák velkou závislost Jakoubka ze Stříbra na Matějovi z Janova i v otázce přijímání pod obojí.² Sedlák však zkoumal počátky kalicha v době, kdy neměl k dispozici celé vydání Janovových Regulí. Za těchto okolností mohl provést pouhé sondy, což si sám uvědomoval, a proto postuloval nutnost — až budou vydány eucharistické traktáty Janovovy — „celé eucharistické dílo Jakoubkovo a Janovovo přirovnati i v jednotlivostech“.³

Protože podmínka vydání celých Regulí⁴ již byla splněna, můžeme dnes bližší prozkoumat Jakoubkovo první dochované utrakvistické dílo — univerzitní kvestii s incipitem Quia heu in templis cristianorum.⁵

Na tomto omezeném prostoru musíme pominout její obsahovou stránku, v tomto odkazujeme na rozbor Sedlákův.⁶ Stejně tak se nemůžeme zabývat ani rozbohem eucharistických názorů Janovových, i zde odkazujeme na příslušnou literaturu.⁷ Avšak již na první pohled je nápadná podobnost tohoto Jakoubkova díla s učením Janovovým. Janov sice neuvažuje o při-

¹ Kybal, V.: *M. Matěj z Janova a M. Jakoubek ze Stříbra. Srovnávací kapitola o Antikristu*, ČCH XI, 1905, s. 22—38.

² Sedlák, J.: *Počátkové kalicha*, Časopis katolického duchovenstva LII, 1911, s. 496—499.

³ *tamtéž*, s. 499.

⁴ *Matthiae de Janov dicti Magistri Parisiensis Regulae Veteris et Novi Testamenti*, vol. I—IV ed. V. Kybal, Innsbruck 1908—1913, vol. V ed. V. Kybal et O. Odložilík, Praeae 1926, vol. VI ed. J. Nechutová, München 1993.

⁵ Nevydána, viz Bartoš, F. M.: *Literární činnost M. Jakoubka ze Stříbra*, Praha 1925, č. 33, s. 33—34; Spunar, P.: *Repertorium auctorum Bohemorum pro vectum idearum post Universitatem Pragensem conditam illustrans I*, Ossolineum 1985, č. 567, s. 216—217.

⁶ Sedlák, J.: o.c. s. 398—401, 496—501.

⁷ Kromě předmluv O. Odložilíka a J. Nechutové v příslušných svazcích edice se touto otázkou podrobně zabývají: Kybal, V.: *M. Matěj z Janova. Jeho život, spisy a učení*, Praha 1905; Petrů, O. M., *Matěj z Janova o častém svatém přijímání*, Olomouc 1946; Nechutová, J.: *K charakteru eucharistie v české reformaci SPFFBU*, B 18, 1971, s. 31—44.

jímání podobojí, ale s jeho myšlenkami se zde setkáváme často: důraz na *locus communis* raného českého utrakvismu⁸ — verš z Janova evangelia 6,54, rozlišení přijímání duchovního a svátostného, nutnost podávat svátostnou eucharistii začínajícím a pokračujícím v duchovním životě. Srovnejme tedy oba autory i v jednotlivostech.

Již v samém úvodu Jakoubkovy kvestie se nám ozývá Matěj z Janova, který shodně s Jakoubkem mluví na mnoha místech Regulí o nálezcích lidských na místech vyhrazených eucharistii. Janovův termín „regula generalis“ pak Jakoubek aplikuje nikoli na přijímání časté, ale na přijímání podobojí. V protestaci na nás začíná promlouvat přímo slovy Janovovými:

Jakoubek ze Stříbra, Quia heu in templis, rkp. PUK X H 10 106r—121r⁹ (f. 106v) In oppositum videtur esse textus ewangelicus Mathel 26 et Luce 22¹⁰ et in aliis pluribus locis ewangelicis et apostolicis.

... protestor inprimis igitur, quod in hac questione non intendo dicere, sicut nec in ullo actu per me facto vel fiendo in futurum, ymmo intendo non dicere omne¹¹ illud, quod est contra ecclesiam sanctam catholicam Cristi Iesu vel quod esset contra veram fidem cristianam directe vel indirecte vel quod esset contra legem Dei immaculatam aut bonos sive sanctos mores ecclesie. Quodsi forte, quod absit, aliquid horum contrarium me dicere contingeret ex mea ignorancia vel inadvertencia vel quavis alia negligencia et imperfeccione, quam cognosco in me multam nimis, illud statim in principio revoco et retracto, rogans habere pro non dicto. Et subicio me correccioni omnium vestrum vel quorumcunque aliorum, ad quos pertinet sic errantes corrigere et ad viam reducere veritatis.

Matthiae de Janov Regulae Veteris et Novi Testamenti, vol. V (s. 20, ř. 1—2) In oppositum est textus ewangelii et dicta et figure legis et prophetarum.

(23,6—23) Protestor igitur, quod in hac questione non intendo dicere vel scribere, sicut neque in ullo actu per me facto vel fiendo in futurum, ymo intendo non dicere omne illud, quod est contra sacrosanctam ecclesiam Christi Jhesu catholicam vel contra fidem christianam per directum vel indirectum, vel quod esset ullo modo contra sacram scripturam aut bonos mores ecclesie, aut quod posset aliquo modo offendere pias aures fidelis hominis christiani. Quodsi forte, quod absit, aliquid horum contrarium me dicere, scribere vel sentire contingeret ex mea ignorancia vel inadvertencia aut quavis negligencia et imperfeccione, quam cognosco in me ipso esse multam nimis, illud statim in principio revoco et retracto, rogans habere pro non dicto. ... et me ipsum submitto correccioni sancte catholice ecclesie et meis patribus orthodoxis, paratus existens et cupiens usquequaque emendari et per ipsam piam matrem meam et patres ad viam veritatis et gracie per Christum Jhesum sancte in ecclesia duci et reduci ac deduci.

⁸ Nechutová, J.: *K charakteru*, s. 42.

⁹ Při čtení chybném nebo vzdálenějším od Janovova textu jsem dala přednost rukopisu PUK V G 7 f. 1r—24v. Různočtení je vyznačeno v poznámce se siglou A pro rkp. X H 10.

¹⁰ srv. Mt 26,26—28; L 22,19—20

¹¹ omne: omnino A

Z Janova pak přebírá pojetí expediens a necessarium.

(106v) Illo premissio accedendo ad materiam questionis: Primo notandum est, quod expediens secundum doctores est illud, quod est honestum et utile homini facere, ut dicit quidam doctor nomine David¹² in libro De septem processibus hominis spiritualis: „Necessarium vero est illud, quod homo tenetur facere, et si non facit, peccat et dampnum incurrit. Aut quod lex precipit vel ratio requirit, omnino esse faciendum.“

Et illud hic necessarium specialiter voco in proposito, necessarium ex pacto vel statuto, quo Deus suam gratiam influit et dat fidelibus per sanctos suos vel sua sacramenta. Ut est illud:¹³ „Nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei.“ Et de gracia eukaristie illud:¹⁴ „Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis.“

(75,11—22) Ponit etiam differentiam inter ista Magister David¹² in libro de septem processibus hominis spiritualis: „Illud licet, quod potest fieri honeste et sine peccato, sed illud dicitur expedire, quod facere quidem est honestum et utile homini. Necessarium vero ist illud, quod homo tenetur facere, et si non facit, peccat et dampnum incurrit.“ . . . lex precipit aut quod fieri prohibet, vel quod ratio requirit dicens omnino faciendum.

(247,30—248,3) Sic deus gratiam suam influit et dat hominibus ex pacto vel statuto in sacramentis et per sacramenta. Verbi gracia: de gracia baptismali dicit Christus:¹³ „Nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum dei.“ . . . De gracia autem eukaristie dicit iterum:¹⁴ „Nisi manducaveritis carnem filii hominis et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.“

Výrazné paralely můžeme sledovat i při charakteristice eucharistie.

(107r) Sumunt uno modo quidam pro participatione graciae Cristi corporis ecclesie. Et sic omnis devocio cristianorum, audicio vel leccio seu meditatio verbi Dei et sciencie est quedam sumcio seu manducacio panis vite et intellectus et potacio aque sapiencie salutaris cum caritate et omnis fruicio Dei sapiencie et sciencie. Que omnia vel sunt actus venientes ex unione anime cum Cristo vel dispositiones et dignificationes anime ad unionem cum Cristo in spiritu et veritate.

Alio modo accipitur sumcio proprie pro manducacione spiritali tantum in se specialiter corporis Cristi et bibicione sanguinis eius, quod est quodam modo uniri animam cum Cristo immediate secundum spiritum et veritatem et quo-

(361,16—29) Et ita omnis gracia baptismi et omnium sacramentorum dicitur quedam manducacio, id est participacio graciae Christi et ipsius ecclesie, et omnis devocio hominum, audicio aut leccio seu meditatio verbi dei cum caritate et omnis fruicio sapiencie dei et sciencie est quedam manducacio panis vite et intellectus et potacio aque sapiencie salutaris. Que omnia vel actus sunt venientes ex unione anime cum Christo vel dispositiones et dignificationes anime ad unionem cum Christo in spiritu et veritate.

Alio modo dicitur manducacio corporis Christi proprie et in se substancialiter, quod est uniri animam cum Christo immediate secundum spiritum et veritatem et quodam modo intime indui Christum¹⁵ vel transformari et vegeta-

¹² srv. David de Augusta, *De septem processibus religiosi statu*, in: *Pia et devota opuscula*, Augustae Vindelicorum 1596, s. 226.

¹³ J 3,3

¹⁴ J 6,54

¹⁵ srv. např. Ř 13,14 (pozn. H. K.)

dam modo intime indui Christum¹⁵ vel transformari et vegetari in Christum, sicut dicit Apostolus:¹⁶ „De claritate in claritatem transformamur.“...

ri in Christum, sicut dicit apostolus:¹⁶ „De claritate in claritatem transformamur“.

Následuje důležitý bod Jakoubkova učení o eucharistii zpracovaný i v řadě dalších traktátů — rozlišení přijímání na duchovní a svátostné. V tomto směru se opět učil u Mistra Pařížského, což v naší kvestii výstižně zachycuje řada pasáží.

Tercio accipitur sumpcio corporis et sanguinis Cristi pro manducacione et bibicione spiritali simul¹⁷ et sacramentali corporis et sanguinis Cristi sic quodammodo una, sicut anima rationalis eciam caro unus est homo. Et sic tunc sumere corpus et sanguinem Cristi spiritaliter et sacramentaliter est in ore corporaliter degustare et rem sacramenti eciam in spiritu et veritate simul degu(107v)stare spiritaliter et verum corpus Cristi et sanguinem ore novi hominis, qui secundum Deum creatus est,¹⁸ spiritaliter ruminare...

Quia illa sumcio generaliter et primo modo dicta est quasi induccio ad formam substantialem vel dispositione previa ad formam. Ita quod sicut in generatione compositi naturalis ad introductionem forme substantialis multe requiruntur dispositiones successive et previe... Propterea de ista sumcione spiritali, ymmo de spiritali et sacramentali simul et proprie dicta, dictum est principaliter in ewangelio Iohannis VI°:¹⁹ „Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in eo.“

Non enim dixit Christus: „Qui credit in me vel qui audit me aut qui est devotus michi, in me manet et ego in eo“, sed principaliter et magis proprie hoc voluit dicere de manducacione corporis sui et bibicione sui sanguinis ad innuendum differentiam superius assignatam, ut quod verbum in voce, quamvis disponit hominem et efficit capa-

(27,7—12) Manducare autem spiritaliter et sacramentaliter est sacramentum ore ruminare et pasci vini et panis speciebus et rem sacramenti, id est gratiam, in spiritu et veritate degustare et verum corpus Christi et sanguinem ore novi hominis, qui secundum deum creatus est,¹⁸ et spiritali, de quo superius dictum est, in rationibus ante oppositum, spiritaliter ruminare.

(362,4—11) Et per hoc differt ista sacramentalis manducacio ab illa quasi induccio substantialis forme a dispositione previa ad formam vel quasi plenitudo et substancia a participacione vel quasi degustacio seu prelibacio a societate vel quasi forma substantialis permanens a motu trausente. Propterea de ista manducacione sacramentali principaliter et maxime dictum est:¹⁹ „Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in eo.“

(362,31—363,5)

Non enim dixit Christus: „Qui credit in me vel qui orat me vel qui audit me aut qui est devotus michi, in me manet et ego in eo“, sed principaliter et magis proprie hoc voluit dicere de manducacione sue carnis et sanguinis ad innuendum differentiam superius designatam, videlicet, quod verbum in voce, quamvis disponit homi-

¹⁶ 2 K 3,18

¹⁷ simul: solum A

¹⁸ Ef 4,24

¹⁹ J 6,57

cem eum nimis a longe, ut sit unum cum Cristo, tamen transit illud verbum vocis, sed Verbum caro factum est et manducatum et potatum digne sub duplici forma sacramentali manet et habitat in nobis.²⁰

Secundo correlarie potest trahi ex ista distincione sumpcionis²¹ corporis et sanguinis Christi, quod sumcio primo modo et generaliter dicta corporis et sanguinis Christi, que extendit se ad credere cum²² dilectione et ad omnem visitationem et illuminationem gratie in mente de communi lege, non sufficit communitati cristianorum ad salutem sine sumcione proprie dicta spiritali et sacramentali. Patet, quia si omnis talis habitacio Christi gratie previa sufficeret se solo, tunc superflueret proprie dicta sumcio spiritalis et sacramentalis simul corporis et sanguinis Christi, quod nephas est cogitare.

Nam tunc etiam omnis bonus cristianus a principio usque ad finem manducaret et biberet proprie corpus et sanguinem Christi, cum semper et ubique credit cum dilectione in Dominum Iesum Christum, habens crebram visitationem vel innovationem gratie in spiritu sive devocionem.

Nec hec est propria accepco manducacionis et bibicionis corporis et sanguinis Christi, quia alias omnes reges et prophete in Veteri Testamento, qui Iesum Christum futurum credebant, iam manducassent corpus Christi vere et realiter sicut cristiani. Sed quomodo illud posset sustineri in veritate, cum tunc corpus Christi nondum fuit et tunc quomodo id, quod tunc non fuit, tunc manducabatur?

Et timeo salvo meliori iudicio, quod assecucionem cuiuscunque gratie in Cristo Iesu vocare communiter manducacionem spiritualem corporis Christi et bibicionem sanguinis eius multos movet ad obmissionem manducacionis sacramentalis, sic quod non curatur corpus et sanguis Christi in sacramento,

nem et efficit capacem eum unionis cum Christo, cum transit sic verbum in spiritu, licet sit degustatum, tamen aliquo modo preterit, sed verbum caro factum et manducatum et potatum digne in sacramento manet et habitat in nobis.²⁰

(359,17—21) Hoc tamen ad presens obstupesco, quomodo vocabulum spiritalis manducacionis extensum est omnino ultra limites predictae distincionis ita large, quod etiam omne credere cum dilectione vocant moderni manducacionem spiritualem et omnem visitationem et illuminationem gratie in mente.

(359,31—360,3) Et si omnis talis habitacio Christi gratie a christiano ubicumque et quodcumque esset proprie manducacio Christi corporis, tunc non videretur, quod ad aliquid esset utile institucio istius, de quo sermo. dulcissimi sacramenti, sed videtur, quod iam erit superfluum, quod nephas est christiano etiam cogitare.

(359,27—31) Item ex illo sequitur, quod omnis christianus bonus a principio usque ad finem et ubique manducat corpus Christi, cum semper et ubique credat in Christum Jhesum cum dilectione et habeat crebrius illam visitationem vel innovationem gratie in spiritu vel devocione.

(359,21—26) Et ita sequitur, quod omnes reges et prophete in Veteri testamento, qui Christum Jhesum futurum credebant, iam manducabant corpus Christi. Quomodo vero illud posset sustineri in veritate, cum corpus Christi tunc nondum fuit, licet erat futurum, et quomodo bene et in veritate illud, quod non est adhuc, iam possit manducari?

(360,3—12) Estimo itaque dicere salvo meliori iudicio, quod ita assecucionem cuiuslibet gratie in Christo Jhesu vocare communiter manducacionem spiritualem Christi corporis et ita eandem divulgari et affirmare, hoc venit in populo christiano ad obmissionem manducacionis sacramentalis et venit ad

²⁰ srv. J 1,14

²¹ sumpcionis : sumpcione A

²² cum : ex A

ita quod quilibet heu vel saltem multi pro maiori parte de spirituali manducatione sic communiter dicta nonnunquam audientes, acsi spiritualiter manducarent sibi blandientes, non curant ideo vel minus curant festinare manducare sanctum et divinum sacramentum.

Et quod sic quilibet participatio Christi et omnis gracia baptismi et aliorum sacramentorum est manducatio sive bibicio etc.

Sumcio spiritualis tantum corporis et sanguinis Christi (108v) proprie dicta sine sacramentali est latentissima et occultissima communitati fidelium, sic quod communiter communitas non est capax illius sumcionis proprie dicte invisibilis, patet, quia talis solis angelis in celis principaliter et proprie competit, qui sunt puri spiritus, de qua communitas fidelium, licet sine peccato mortali existat, infecta tamen est valde peccato et obnubilata fragilis et infirma.

(109r) Ista manducatio sive bibicio spiritualis tantum corporis et sanguinis Christi proprie dicta, licet sit optima in se, tamen est maxime propria angelis et animabus exutis a corpore, non tamen hominibus in corpore adhuc existentibus. Etsi forte sit congrua aliquibus perfectissimis hic in via, qui iam in carne non sunt, vel qui magis sunt in spiritu quam in carne, tamen non est optima et convenientissima communitati hominum in familia magne domus Dei, scilicet militantis ecclesie.

Propterea Maria Magdalena²³ et Maria Egipciaca,²⁴ existentes iam magis in spiritu quam in carne, non sumserunt corpus et sanguinem Christi sub forma sacramentali bene per multos annos, quia iam magis erant in spiritu et in celestibus quam in humanis. Et ergo sumebant modo perfectiori ad modum angelorum corpus et sanguinem Christi in spiritu, non autem in enigmatem et forma sacramentali, qui mo-

magnam desolacionem et non curacionem Christi corporis et sanguinis in sacramento, ita quod quilibet vel multi de spirituali manducatione audientes et acsi spiritualiter manducarent sibi blandientes, non curant ideo vel minus curant festinare manducare sanctum et divinum sacramentum.

(361,14—17) ... quilibet participatio graciae Christi Jhesu et ipsius ecclesie vel dispositio previa dignificans hominem ad unionem cum Christo in spiritu et gracia. Et ita omnis gracia baptismi et omnium sacramentorum dicitur quedam manducatio.

(93,23—26) Latentissima est enim manducatio huius spiritualis, solis angelis in celis competens, qui sunt puri spiritus, et soli spiritui sancto cognita, de qua homines incarnati, nubilati nichil sciunt sentire vel affirmare...

(358,21—27) Spiritualis autem manducatio Christi corporis sola precise sine manducatione sacramenti, licet sit optima in se, tamen maxime est propria angelis et animabus exutis a corpore, non tamen hominibus in corpore adhuc existentibus. Et si forte sit congrua aliquibus perfectissimis, qui iam in carne non sunt vel magis sunt in spiritu quam in carne, tamen non est optima et convenientissima communitati hominum in familia magni dei.

(63,22—64,2) Propterea Maria Magdalena²³ et Maria Egyptiaca,²⁴ existentes iam perfecte, non comederunt bene per multos annos tali modo nostro, puta in sacramento, istum panem celestem, quia iam magis erant in spiritu et in celestibus quam in humanis. Et ergo comdebant modo perfectiori ad modum angelorum istum nostrum panem, scilicet in spiritu, non autem in enigmatem sacramenti, quod est continue comedendo

²³ srv. *De sancta Maria Magdalena*, in: *Jacobi a Voragine Legenda aurea vulgo Historia Lombardica dicta*, rec. T. Graesse, Reproductio phototypica editionis tertiae 1890, Osnabrück 1969, c. XCVI, s. 414 (pozn. H. K.).

²⁴ srv. *De sancta Maria Aegyptiaca, tamtéž*, c. LVI, p. 249 (pozn. H. K.).

us spiritualis tantum est continue comedendo comedere et potando semper potare in spiritu et veritate spiritum et verbum Dei. Et pro tali modo dixit Dominus ad Augustinum:²⁵ „Cibus sum grandium, cresce et manducabis me.“ Ad quem modum pauci et solum perfectissimi perveniunt, qui non tantum habent necesse festinare sepe ad sacramentalem corporis et sanguinis Cristi sumcionem.

De quo modo loquitur Augustinus in Omelia super Iohannem super illo verbo ewangelii:²⁶ „Caro mea vere est cibus et sanguis meus vere est potus“; dicens: „Corpus Domini, a quibus sumitur, immortales et incorruptibiles reddit et facit socios ipsorum sanctorum, ubi pax erit perfecta et unitas plena; propterea quippe, sicut eciam hoc intellexerunt homines ante nos, Dominus noster Iesus Kristus corpus et sanguinem suum in hiis rebus commendavit, que ad unum aliquid rediguntur. Ex multis namque granis unus panis conficitur et ex multis racemis vinum confluit.“ Et idem super illo verbo:²⁷ „Litigabant ergo Iudei“ dicit: „Litigabant, quia panem hunc non intelligebant, nam qui manducant hunc panem non litigant adinvicem, quoniam unus panis et unum corpus multi sumus omnes, (109v) qui de uno calice et de uno pane participamus, et per hunc facit Deus unius moris habitare in domo“. Hec ille.

Magis autem iste modus spiritualis et sacramentalis enigmaticus est via ad modum spiritualem proprie dictum manducandi et bibendi corpus et sanguinem Cristi in spiritu solum et veritate modo angelico celesti. Propterea sumere hic corpus et sanguinem Cristi digne sub forma sacramentali est sumere in via, sed sumere in spiritu solum et veritate est sumere quasi in patria.

comedere et potando semper potare in spiritu et veritate spiritum et verbum dei. Pro tali etenim modo piissimus Jhesus dixit ad Augustinum:²⁵ „Cibus sum grandium, cresce et manducabis me.“ Ad quem modum conmedendi pauci et solum perfecti perveniunt et illi non tantum habent necesse festinare sepe ad sacramentalem Christi corporis conmeditionem.

(31,21—32,11) Et istud dicit Augustinus in Omelia super Johannem super illo verbo ewangelii:²⁶ „Caro mea vere est cibus et sanguis meus vere est potus“; dicit: „Corpus Domini, a quibus sumitur, immortales et incorruptibiles reddit et facit socios ipsorum sanctorum, ubi pax erit perfecta et unitas plena; propterea quippe, sicut eciam ante nos hoc intellexerunt homines, dominus noster Jhesus Christus corpus et sanguinem suum in hiis rebus commendavit, que ad unum aliquod rediguntur. Ex multis namque granis unus panis conficitur et ex multis racemis vinum confluit.“ Et idem super illo verbo:²⁷ „Litigabant igitur Iudei“, etc., dicit: „Litigabant, quia panem hunc non intelligebant, nam qui manducant hunc panem, non litigant ad invicem, quoniam unus panis et unum corpus multi sumus omnes, qui de uno calice et uno pane participamus, et per hunc facit deus unius moris habitare in domo“. Hec ille.

(64,7—13) ... quoniam iste modus, puta manducare corpus Christi in sacramento et modo humano, est materia et via ad modum illum secundum, scilicet manducare continue in spiritu solum et veritate modo angelico et celesti. Propterea conmedere corpus Christi in sacramento est conmedere prout in via, et idcirco sacramentum hoc dicitur panis viaticus, sed conmedere modo secundo est conmedere quasi iam in patria.

²⁵ Aurelius Augustinus, *Confessiones*, MPL 32, col. 742 (pozn. H. K.).

²⁶ srv. Aurelius Augustinus, *In Joannis evangelium tractatus XXVI*, MPL 35, col. 1614.

²⁷ srv. *tamtéz*, col. 1613.

V následujících korelariích zní opět řada argumentací Janovových.

(110v) Nam Mathei 26 dicitur:²⁸ „Cenantibus eis“, id est apostolis, „cum Domino accepit Iesus panem et benedixit ac fregit deditque discipulis suis et ait: Accipite et comedite, hoc est corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit et dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus Novi Testamenti“ etc... Et hec est voluntas Patrisfamilias Domini Iesu Christi, de qua predixit David dicens:²⁹ „Parasti cibum illorum, quoniam ita est preparatio eius.“ Quam institutionem mandavit plebibus teneri et observari dicens:³⁰ „Hoc facite in meam commemorationem.“ De quo iterum David:³¹ „Memoriam fecit mirabilium suorum misericors et miserator Dominus, escam dedit timentibus se“; et Zacharias propheta in spiritu (111r) admirans futurum bonum memoriale a Cristo donari populo cristiano dicebat:³² „Quid bonum eius est et quid pulchrum eius, nisi frumentum electorum et vinum germinans virgines“, igitur conclusio vera etc. Ex quo primo³³ correlarie sequitur, quod non est melius nec pulcrius, quod generaliter habent cristiani in suis templis et festis, nec hoc preparatum convivium nec hoc frumentum electorum et vinum germinans virgines, que Dominus Iesus communitati sue ecclesie ita preparavit tali via³⁴ regia et modo ac forma duplici sacramentali optime instituit, quali modo est preparatum in templis generaliter pro communitatibus fidelium Iesu Christi etc.

Correlarium 2^m: Cuilibet Cristi fideli est pro fide solida tenendum, quod sumcio corporis et sanguinis Cristi sub duplici forma sacramentali certissime et manifeste est a Domino Iesu Cristo volita, ordinata et celebriter constituta, auctoritate magna divulgata, solempniter in Veteri Testamento nunciata

(91,29—92,13) ... ipse ita fecit, accipiens panem, gratias agens fregit et dixit:²⁸ „Accipite et comedite, hoc est corpus meum; similiter et calicem, postquam cenavit, dicens: Bibite ex hoc omnes.“ Propter quod scriptum est:²⁹ „Parasti cibum illorum, quoniam ita est preparatio eius.“ Et ita instituit fieri et dixit:³⁰ „Hoc facite in meam commemorationem.“ ... atque iterum:³¹ „Memoriam fecit mirabilium suorum misericors et miserator dominus, escam dedit timentibus se“; et propheta:³² „Quid bonum eius, aut quid pulchrum eius, nisi vinum electorum et triticum germinans virgines“. Non ergo melius, non pulchrius quid habent christiani in festis suis et convivio Jhesu Christi, nisi hoc vinum electorum et frumentum germinans virgines, que dominus Jhesus eis ita preparavit, id est tali modo et forma bibere ipsum et manducare, quali modo est preparatum in altari.

(360,20—26) Verumptamen hoc certum licet michi tenere, quod certissima Christi corporis manducatio solempnis et manifesta est communicatio sacramenti de altari. Et ista est a deo et a Christo Jhesu volita, ordinata et celebriter constituta, auctoritate magna divulgata, solempniter in Veteri tes-

²⁸ srv. Mt 26,26—28

²⁹ Z 64,10

³⁰ L 22,19

³¹ Z 110,4—5

³² Za 9,17

³³ primo : psalmo A

³⁴ srv. Nu 21,22

et glorificata, multipliciter in Novo Testamento a primeva sui origine exercitata et stabilita...

Correlarium 4^m: Magnus institutor huius moris in domo³⁵ ecclesie tamquam refeccionem animarum secundum modum et formam traditam communitati fidelium constituens sine acceptione personarum³⁶ dilexit in hoc mundo et diligit valde et nimis communitatem fidelium ecclesie... Nam sicut (111v) Dominatori universorum attinet illa via modo et forma operari, que est gloriosa electis eius et mirabilibus ac stupendis misteriis cumulata, ut sic luceat Iesus cunctis mirabilis Deus in sanctis suis³⁷ et in conspectu filiorum hominum.

tamento nuncciata et glorificata, multipliciter in Novo testamento exercitata et stabilita.

(308,26—309,3) ... cum deus sit semper amator et institutor unius moris in domo³⁵ et non sit accepcio personarum aput deum,³⁶ sed communitatem diligit et in communitate sua bona atque communi via electis preparata largitur et operatur, et quemadmodum deo glorioso et universorum domino attinet illa via operari, que est gloriosa et solempniter et auttentice celebrata in hoc mundo et mirabilibus inenarrabilibus et stupendis ministeriis cumulata et ditata, ut luceat sic Jhesus cunctis mirabilis deus in sanctis suis,³⁷ qualis via et modus est potissimum et habundanter in sacramento altaris instituta et perfecta in conspectu filiorum hominum.

Také v ďalších pasážích čerpá Jakoubek v řadě argumentací:

(113r) Item quilibet magis vulneratus et sepius magis et³⁸ sepius indiget medicina, sed secundum communem cursum omnes fideles de communitatibus ecclesie, cuiuscunque status sint, et presertim incipientes et proficientes in observancia Dei mandatorum sepius per peccata vulnerantur, sicut scriptum est:³⁹ „Sepcies in die iustus cadet.“ Corpus autem et sanguis Christi sub forma panis et vini a Cristo instituta sunt medicina spiritualiter vulneratis. Cum ergo communitates fidelium ita sepe vulnerantur, patet, quod necessarium est eis sumere medicinam secundum institutionem sacramentalem. Consequencia videtur esse nota et maior similiter, sed minor patet, quia incipientes et proficientes adhuc sunt proni ad peccandum et propinqui circa occasiones peccandi et minorem ac debilio-

(56,5—57,17) Quilibet magis vulneratus et sepius magis et sepius indiget medicina, quam is, qui rarius et modice vulneratur. Sed incipientes et proficientes magis et sepius per peccata vulnerantur, sicut scriptum est:³⁹ „Sepcies in die cadit iustus“. Corpus autem Christi est medicina peccaminum peccatoribus procurata, igitur etc. Maior nota et minor patet ex eo, quod, quia huiusmodi proprius sunt a peccatis et ab occasionibus eorum, necnon minorem et debiliorem habent resistenciam, et usum resistendi quam perfecti, igitur etc. Ideo dicit Ambrosius De sacramentis:⁴⁰ „Si, quocienscumque effunditur sanguis Christi, in remissionem peccatorum [ef]funditur, debeo illum semper accipere, ut semper michi peccata dimittantur. Qui semper peccata debet habere medicinam“. „Vir-

³⁵ srv. Ž 67,7

³⁶ srv. např. Ř 2,11

³⁷ srv. Ž 67,36

³⁸ et nečte A

³⁹ Př 24,16

⁴⁰ Ambrosius, *De sacramentis*, MPL 16, col. 446; *Decretum Gratiani*, DC 2.14, Friedberg I, col. 1319.

rem habent resistenciam sive usum resistendi contra temptamenta viciorum. Hinc dicit Ambrosius De sacramentis:⁴⁰ „Debeo illum panem semper accipere, ut semper michi peccata dimittantur. Qui semper pecco, semper debeo habere medicinam.“ „Virtus enim de illo exibat et sanabat omnes et quotquot tangebant illum, salvi fiebant“⁴¹ etc.

Item quilibet, qui plus laborat, necesse habet sumere plus suum cibum et potum, sed omnes Cristi fideles, presertim incipientes et proficientes in observancia mandatorum Dei plus et gravius laborant in penitencia et in virtutibus quam aliqui olim sancti conservati et perfecti. Corpus autem Cristi est panis et sanguis potus laborantium in via, qui quidem panis cor hominis confirmat ut vivat, ut ostensum est in figura per confortacionem Helie in via a pane subcinericio,⁴² 3¹ Regum 19; ergo communitates fidelium tanquam incipientes et proficientes necesse habent sumere corpus et sanguinem Cristi, consequencia est nota. Et maior (113v) patet, quia ubi maior labor et gravior, ibi fortitudo requiritur cordis et augmentacio eius requiritur crebrior per restauracionem deperditi,⁴³ quod totum fit ex frequenti digestionem; et ad hoc dicit Apostolus:⁴⁴ „Qui non laborat, non manducet“, et per consequens, qui magis laborat, magis manducet. Minor patet, quia communitates fidelium incipientes et proficientes in observancia legis Cristi communiter ducunt adhuc vitam laboriosam, scilicet activam, et modicum habent de contemplativa. Item multum habent de habitu et consuetudine veteris hominis, quo gravati laborant eum deponere,⁴⁵ et modicum de habitu virtutum et usu. „Corpus enim, quod corrumpitur“, valde adhuc in talibus „aggravat animam, et terrena inhabitacio distrahit importune sensum multa cogitacione.“⁴⁶ Ideo necesse est communitatibus fidelium, ut superha-

tus enim de illo exibat et sanabat omnes et quotquot tangebant eum, salvi fiebant.“⁴¹

Item secundo quilibet, quis plus laborat et gravius, necesse habet plus et sepius cibum manducare; sed illi, qui sunt in primo gradu sanctitatis, plus laborant et gravius in penitencia et in virtutibus, quam illi, qui sunt in secundo gradu, et hii magis, quam illi, qui in tercio. Corpus autem et sanguis est panis laborantium in via, qui cor hominis confortat et iuvat, utpote ostensum est in figura per confortacionem Helie in via a pane subcinericio;⁴² igitur incipientes necesse habent et sepius sacramentum hoc frequentare quam proficientes, et proficientes crebrius quam perfecti.

Maior est nota ex experientia et racione; nam ubi maior labor et gravior, maior fortitudo cordis requiritur et augmentacio eius crebrior pro restauracione deperditi, quod totum fit ex cibi frequenti digestionem; et ad hoc apostolus:⁴⁴ „Qui non laborat, non manducet“, et per consequens, qui magis laborat, magis manducet, et qui minus, minus. Sed minor relucet ex eo esse vera, quia in primo gradu sanctitatis ducunt adhuc vitam laboriosam, scilicet activam, sed modicum habent ex contemplativa. Item multum habent de habitu et consuetudine veteris hominis, quo gravati laborant eum deponere, et modicum de habitu et de usu virtutum, sive novo homine, quem conantur induere.⁴⁵ „Corpus etenim, quod corrumpitur“, valde adhuc in talibus „aggravat animam, et terrena inhabitacio distrahit in eis importune sensum multa cogitantem“.⁴⁶ Quare necessari

⁴¹ srv. L 6,19

⁴² srv. 3 Kr 19,6

⁴³ per restauracionem deperditi : pro restauracione deserti A

⁴⁴ srv. 2 Te 3,10

⁴⁵ srv. Ef 4,22—24

⁴⁶ srv. Mdr 9,15

abundet in eis gracia, ubi prius iniquitas superhabundavit.⁴⁷ Quod maxime fit per sumpcionem sacramentalem corporis et sanguinis Christi. Ideo talibus dicitur proprie:⁴⁸ „Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos.“ Ista autem reffeccio laborantium solum et maxime fit per cibi et potus sumpcionem igitur etc.

Item qui magis et sepius tribulatur ab adversariis, necessarium est sibi sepius et crebrius consolari. Sed communitates fidelium incipientes et proficientes sepe tribulantur a triplici inimico. Corpus autem Christi est panis et sanguis potus tribulatorum ac pugnancium. Iuxta illud Psalmi:⁴⁹ „Posuisti in conspectu meo mensam adversus eos, qui tribulant me.“ Similiter sanguis Christi est mestorum consolacio, eoquod „vinum letificat cor hominis“.⁵⁰ Et Proverbiorum 31°:⁵¹ „Date siceram merentibus et vinum hiis, qui amaro sunt animo. Bibant et obliviscantur egestatis sue et doloris non recordentur amplius“ etc. Item quilibet in statu puerili puer existens necesse habet hec sepius suggere lac et sumere alimentum. Sed communitates plebium communiter sunt parvuli in Christo Iesu, iuxta illud Apostoli parvulis in Christo:⁵² „Lac potum vobis dedi, non solidum cibum“. Et Petrus in canonica:⁵³ „Quasi modo geniti infantes, rationabiles sine dolo lac concupiscite“. Corpus autem Domini et sanguis⁵⁴ eius sub forma duplici sacramentali secundum illam consideracionem sunt lac datum pueris in comparacione illius spiritu(114r)alis latentissime manducacionis in gloria sanctorum, ad quam propter sui imperfectionem communitates fidelium non possunt attingere communiter hic in via, ideo necesse habent hic recurrere ad sumpcionem sacramentalem, ut sugerent lac de petra oleumque de saxo durissimo.⁵⁵

sunt huiusmodi, ut superhabundet in eis gracia, ubi prius iniquitas habundavit.⁴⁷ Quod maxime fit in eis per eucaristiam. Quapropter dictum est proprie ad tales a Christo pie invitante:⁴⁸ „Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos“. Reffeccio autem hominis laborantis solum et maxime fit per cibi sumpcionem.

(58,6—17) Quilibet, qui magis et sepius tribulatur ac forcius ab adversariis, maior eidem consolacio est necessaria et crebrior. Sed incipientes sunt huiusmodi respectu perfectorum. Corpus autem Christi est panis tribulatorum ac pugnancium, sicut scriptum est:⁴⁹ „Posuisti in conspectu meo mensam adversus eos, qui tribulant me“ . . . Similiter sanguis Christi est mestorum consolacio, sicut scriptum est:⁵⁰ „Et vinum letificat cor hominis“. Et Proverbiorum XXXI:⁵¹ „Date syceram merentibus et vinum hiis, qui amaro sunt animo. Bibant et obliviscantur egestatis sue et doloris sui non recordentur amplius“.

(59,15—24) Quilibet homo in statu puerili, quamvis minus sumit de alimento quam homo, qui est in statu virili, tamen puer existens necesse habet sepius suggere lac et sumere alimentum quam adultus. Sed quilibet incipiens est adhuc in statu puerili respectu perfectorum, prout innuit apostolus, dicens parvulis in Christo:⁵² „Lac vobis potum dedi, non solidum cibum“. Et Petrus in sua canonica:⁵³ „Quasi modo geniti infantes, rationabile sine dolo lac concupiscite“. Corpus autem domini et sanguis est lac datum pueris, ut sugerent lac de petra oleumque de saxo durissimo.⁵⁵

⁴⁷ srv. R 5,20

⁴⁸ Mt 11,28

⁴⁹ Z 22,5

⁵⁰ srv. Z 103,15

⁵¹ Pf 31,6—7

⁵² 1 K 3,2; srv. Zd 5,12

⁵³ 1 Pt 2,2

⁵⁴ sanguis : sanguinem A

⁵⁵ srv. Dt 32,13

Item quanto quis est pauperior, tanto necesse habet sepius suum panem petere et mendicare ac manducare. Sed communitates fidelium presertim incipientes et proficientes in observancia mandatorum Dei in comparacione sanctorum perfectorum sunt pauperes in fide, eciam caritate et spe, panis autem iste celestis et potus in specie panis et vini datus est principaliter pauperibus iuxta illud Psalmi:⁵⁶ „Parasti in dulcedine tua pauperi, Deus“, et iterum:⁵⁷ „Edent pauperes et saturabuntur et laudabunt Dominum“. Et in ewangelio:⁵⁸ „Egenos et pauperes, cecos ac debiles induc in domum meam“ etc. Item qui magis sunt in humanis, necesse habent magis modo humano cibum et potum suum sumere. Sed communitates fidelium sunt adhuc magis in humanis, id est carnales. Modus autem humanus secundum suam naturam et posicionem vult et requirit sepe sumere cibum et potum suum corporalem. Sacramentum autem corporis et sanguinis Christi est potus et cibus humanus ita hominibus visibiliter preparatus sub specie panis et vini, sicuti congruebat optime ipsum hominibus preparari.

(62,33—63,6) Quanto quis est pauperior, tanto sepius et magis ipsum oportet suum panem petere et mendicare. Sed incipientes sunt pauperes in comparacione perfectorum, panis autem iste celestis est datus cibus principaliter pauperibus iuxta scripturam, que dicit:⁵⁶ „Parasti in dulcedine tua pauperi, deus“, et alibi:⁵⁷ „Edent pauperes et saturabuntur et laudabunt dominum, qui requirunt eum“. Atque in ewangelio:⁵⁸ „Egenos et pauperes ac debiles induc in domum meam“.

(63,13—22) Illi, qui magis sunt in humanis, necesse habent magis modo humano cibum suum manducare, sicuti, qui magis sunt in spiritu, magis in spiritu refoventur. Sed incipientes sunt magis adhuc in humanis, id est carnales, comparacione perfectorum, qui magis sunt in spiritu. Modus autem humanus secundum suam naturam et posicionem vult et requirit sepe sumere cibum suum corporalem. Et iste cibus, puta sacramentum, est cibus humanus et ita hominibus visibiliter preparatus, sicuti congruebat optime ipsum hominibus preparari.

Dále Jakoubek podrobně rozebírá authority, které u Janova nečteme. Ani zde však neodkládá Matějův slovník (via securae et regia a Domino instituta f. 114v) nebo celou myšlenku:

(115v) Non communitas plebeiū est propter illos ministros ecclesie, set converso magis illi ministri ecclesie sunt propter communitatem fidelium, ideo denominantur ministri ecclesie esse, non ecclesia ministrorum.

(vol. I, s. 79,20—22) Non communitas plebis propter ministros ecclesie, sed ministri ecclesie propter plebem, et ideo denominantur ministri esse ecclesie, non ecclesia ministrorum.

V Janovově duchu se nesou i další korelaria.

(118r) Quamvis ergo communitatis ecclesie bibere sacramentaliter de calice

(vol. V, 83,2—22) ... ideo non est contra consuetudinem sancte ecclesie, pu-

⁵⁶ Z 67,11

⁵⁷ Z 21,27

⁵⁸ srv. Is 58,7; L 14,21

sanguinem Christi est contra consuetudinem vel dissuetudinem modernorum malam proveniente[m] ex refrigescencia caritatis,⁵⁹ tamen non est contra consuetudinem laudabilem primitive ecclesie. Ideo si debet adhuc (118v) sancta ecclesia resurgere et reformari instar primitive ecclesie, tunc necesse erit⁶⁰ communiter ecclesie ruinas et sepes,⁶¹ id est consuetudines sanctas primitive ecclesie, redire et reformari. Ergo si adhuc fides Domini nostri Iesu Christi debet habundare super terram rediviva et caritatis ardens in cordibus christianorum resurget, necesse erit redire magna desideria in cristiano populo ad crebram sumcionem secundum utrumque modum sacramentalem corporis et sanguinis Christi, velint nolint <ve> mali et cupidi sacerdotes. Nam venit iam et venit plus crebra et inportuna exaccio plebis, peticioque sui panis cibi et potus a presbiteris quottidie vel frequenter. Et ergo per ista non introducitur nova consuetudo vel nova fides, sed antiqua Christi institutio reformatur.

Venit enim ex hoc in populo (119r) resolutio vulgi ab amore et desiderio sui cibi et potus saluberrimi, desolacio a fervore devocionis et probacionis seipsum quottidie, retraccio⁶² magna plebis a memoria efficaci Iesu Christi et ab epulacione cum Domino Iesu Christo, recidivacio frequens ad pristinam malam vitam, inde infirmitatis⁶³ anime et famis multitudo in populo cristiano, inde expositio parvulorum in Christo demonibus ad devorandum et perdendum.

ta cottidie sanctos dei fideles communicare, sed est contra disuetudinem multorum vel multitudinis in presenti, in quibus habundavit iniquitas et refriguit caritas,⁵⁹ ideoque necessario ex consequenti venire sepe ad sacramentum dei disueverunt. Quapropter, si debet adhuc sancta ecclesia resurgere et reformari. . . tunc necesse erit ex consequenti ipsius ruinas et sepes,⁶¹ id est sanctas consuetudines ipsius, redire et reformare. . . si adhuc fides piissimi Jhesu crucifixi habundaverit super terram rediviva et caritas ardens in cordibus christianorum, necesse erit eciam, velint nolint dispensatores, redire magna desideria in christiano populo ad crebram communionem corporis et sanguinis, et per consequens crebra et inportuna exaccio plebis peticioque sui panis a presbyteris suis cottidie ac cottidiana; et ergo non introducitur nova consuetudo in populo christiano, cum cottidie manducatur a plebeis sacramentum, sed restauratur sancta consuetudo antiqua et saluberrima et redit fides viva ad Jhesum crucifixum et caritas primitiva.

(319,5—12)

. . . est resolutio vulgi ab amore et desiderio sui panis saluberrimi, est desolacio a fervore devocionis et probacionis se ipsum cottidie, est retraccio magna plebis a memoria efficaci Jhesu Christi et ab epulacione dulciter cum Jhesu Christo, est recidivacio ad pristinam malam vitam, est infirmitatis et famis multiplicacio in populo christiano, est expositio parvulorum in Christo demonibus ad devorandum et perdendum.

Závěr rozebírající nebezpečí zevšednění svátosti je převzat částečně ze 4. knihy Regulí, na místě, kde Janov odkazuje na pokračování v příští knize, i Jakoubek přechází ke knize 5.

(119v) Nam reprobi circa fidem cristianam quicquid religionis cristiane fa-

(109,32—110,17) Reprobi autem circa fidem christiani quidquid religionis

⁵⁹ srv. Mt 24,12

⁶⁰ erit : est A

⁶¹ srv. Is 58,12; 61,4

⁶² retraccio : retractacio A

⁶³ infirmitatis : infirmitates A

ciunt, ex sola consuetudine faciunt et ex habitu a puericia introducto, qualiter gentilis eciam faceret, si similiter a puericia imbueretur, ideo insipide et sine gaudio intimo⁶⁴ operantur, et cito ipsis ea, que sunt divina,⁶⁵ veniunt in quandam vetustatem et per consequens in levitatem et contemptum. Sic eciam ex sola et mera consuetudine frequentare ad tremendum Cristi sacramentum cristiano in iudicium et in abusum computatur, tum quia est indigne accipere Dei gratiam et in vacuum,⁶⁶ tum quia rebus vitalibus est uti tamquam rebus sine vita, utpote uti homine vivo, quasi quis utatur homine picto, vel panem verum accipere quasi panem solum depictum, tum quia res spirituales⁶⁷ est accipere tantum⁶⁸ quasi res precise corporales, tum quia ex tali consuetudine veniunt (120r) res divine et maxime dignitatis in quandam familiaritatem et contemptum et in vetustatem. Et hoc omnino necesse est evenire cuilibet asueto in sacramentis, in rebus spiritualibus, qui non habet spiritum Iesu vel ignem caritatis in intimis, mentem hominis et desiderium renovantem.

Nam sic talis animalis homo et christianus mira operatione santhane⁶⁹ circumventus cupit Iesum Cristum, cuius sumit corpus et sanguinem, implicate inclinare vel retorquere ad seipsum et inde credit, quod Dominus eciam secum amet hoc malignum seculum et non odiat vanitates et quod placent Christo sua desideria et licet mixta⁷⁰ sanguine et quod Christus eadem elegit in omnibus, que ipse vel putat Cristum talibus non valde irasci et nichil ea apud se reputare.

Ergo si arguitur, quod tunc nimis esset communionem hoc sacramentum et

christiane faciunt, quia ex sola consuetudine id faciunt et ex habitu a puericia introducto, qualiter gentilis vel Judeus eciam faceret, si similiter a puericia talibus imbueretur, ideo insipide et sine gaudio intimo operantur, et cito ipsis ea, que sunt divina, veniunt in quandam vetustatem et per consequens in levitatem et contemptum. Sic autem ex sola et mera consuetudine frequentare tremendum dei sacramentum christiano in iudicium et in abusum computatur, tum quia est indigne accipere dei gratiam et in vacuum,⁶⁶ tum quia rebus vitalibus est uti tamquam rebus sine vita, utpote uti homine vivo, quasi quis utatur homine picto, vel panem verum accipere quasi panem solum depictum, tum quia res spirituales est accipere tantum quasi res precise corporales, tum quia ex tali consuetudine veniunt res divine et maxime dignitatis in quandam familiaritatem et contemptum et in vetustatem. Et hoc omnino necesse est evenire cuilibet asueto in sacramentis, et in rebus spiritualibus, qui non habet spiritum Ihesu vel ignem caritatis in intimis, mentem hominis et desiderium renovantem...

(113,32—114,8) Sic itaque talis animalis christianus mira operatione sathane⁶⁹ circumventus cupit Ihesum Christum, cuius sumit corpus et sanguinem, implicate inclinare vel retorquere ad se ipsum et inde credit, quod dominus secum eciam amet hoc malignum seculum et non odiat vanitates et quod placent Christo sua desideria, licet mixta sanguine, et quod Christus eadem eligit in omnibus, que ipse, vel ad minus ad hoc ipsum huiusmodi ypocrita devenit, ut putet Christum Ihesum talibus non valde irasci et nichil ea apud se reputare.

(293,8—9)

⁶⁴ intimo : intime A

⁶⁵ divina : devia A

⁶⁶ srv. 2 K 6,1

⁶⁷ spirituales : spiritualis A

⁶⁸ tantum : tamquam A

⁶⁹ srv. 2 Te 2,9

⁷⁰ mixta : mixto A

contempneretur a vulgo et vilesceret, stat hic, quod occasionaliter mali scandalizentur⁷¹ et sordescant.

Quoniam ipsomet Domino Iesu Christo, qui est et fuit omnibus familiarissimus, quidam male utuntur et quidam bene; et ita de omnibus aliis, que Dei sunt, gratuitis, fortuitis et naturalibus. Necesse est hoc evenire, quod omnia munda sunt mundis⁷² et diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum,⁷³ ita in privatis nichil est mundum et ex omnibus proficiunt in peius.

In illis ergo, qui spiritu Dei aguntur et obtinent spiritualem sanam discrecionem, venerantur magis ac magis et non fastidiunt in accessu crebro. Sed hii, qui foris sunt etsi non numero, tamen merito, id est mortali peccato obsessi, qui sunt porci, canes timidi et venefici nuncupati a Scriptura, spiritum Iesu non habentes, huiusmodi nullum participium Spiritus abinde sorciuntur, sive semel in anno accedant sive raro. Quibus inquantum talibus et quamdiu tales sunt nunquam expedit accedere ad istud vindicativum sacramentum.

De hoc, quod vulgo dicitur „nimia familiaritas parit contemptum, sacietas fastidium“ solum profecto in corporalibus locum habet hoc dictum et ubi tantum secundum carnem iudicatur et non secundum spiritum et veritatem. In spiritualibus etenim rebus et divinis prorsus per oppositum iudicari debet et assumi, (120v) quod nulla familiaritas contemptum parit sed potius reverenciam. Sed elongacio et alienacio a spiritualibus et divinis sic et corpus a sanguis Christi magis parit contemp-

... quod contempneretur a vulgo et vilesceret.

(294,13—19) ... quoniam ipsomet deo et domino Jhesu, qui est omnibus familiarissimus et communissimus omnibus, quidam male utuntur et quidam bene; et ita omnibus aliis, que dei sunt, gratuitis, fortuitis et naturalibus. Et necesse est hoc ita evenire, quod [quemadmodum] omnia munda mundis⁷² et diligentibus deum omnia cooperantur in bonum,⁷³ ita inquinatis nichil est mundum et ex omnibus proficiunt in peius.

(vol. VI, s. 183,5225—186,5315)

... ad frequentem comunionem sacramenti istius a popullo communi sequeretur fastidium et contemptus huius divini venerabilisque sacramenti, presertim si sit mencio de hiis, qui spiritu Dei aguntur et obtinent spiritualium sanam discrecionem. De hiis namque, qui foris sunt etsi non numero, tamen merito, id est mortali peccato obsessi, qui sunt porci, canes timidi et venefici nuncupati a Scriptura, de quibus supra, homines videlicet carnales, spiritum Iesu non habentes, dum de sacramento hoc et eius frequenti comunione disceptacio agitur, nulla debet interseri mencio, quia huiusmodi nullum participium Spiritus abinde sorciuntur, sive semel in anno accedant sive sepe sive raro. Quibus talibus et prout tales et quamdiu tales nunquam accedere expedit ad istud vindicativum sacramentum. Pro quorum declaracione est advertendum illud quod vulgo dicitur „nimia familiaritas parit contemptum, sacietas fastidium“ solum profecto in corporalibus locum habere et ubi tantum secundum carnem iudicatur et non secundum spiritum et veritatem. In spiritualibus etenim rebus et divinis prorsus per oppositum debet et oportet iudicari, ex quibus est hoc unum, videlicet corporis et sanguinis Christi sacramentum; debet, inquam, et oportet in spiritualibus rebus et divinis sic assumi: „Nimia familiaritas reverenciam parit et elongacio atque alie-

⁷¹ scandalizentur : scandalisuntur A

⁷² srv. Tt 1,15

⁷³ srv. R 8,28

tum. Prout hec limpide relucent in angelis et virtutibus supercelestibus qui perstiterunt,⁷⁴ de quibus ecclesia cantat dicens⁷⁵ „maiestatem tuam laudant angeli, adorant Dominaciones, tremunt Potestates celi celorumque Virtutes ac beata Seraphin socia exultacione concelebrant“ etc. Et per contrarium de angelis apostaticis, a Deo suo remotis et alienatis, qui quidem maligni spiritus et similiter homines peccatores, quanto magis sunt a Deo elongati, tanto magis contempnunt, per hoc, quod superbia eorum, qui Deum oderunt, ascendit semper, sicut scriptum est⁷⁶ „peccator cum in profundum malorum venerit, contempnit“. Societas⁷⁷ quoque rerum divinarum delectacionem et desiderium inflamat, carencia autem et privacio eorum nauseam inducit et despectum, quemadmodum istud manifeste videtur de iustis et in Deo delectantibus, de quibus per Psalmistam dicitur⁷⁸ „gustate et videte, quoniam suavis est Dominus“, et per oppositum est scriptum de iniquis, quod animalis homo etc.

Nota, quod non familiaritas proprie alicuius rei generat immediate contemptum eiusdem, sed cognicio⁸⁰ defectuum ceterarumque vanitatum, ipsam rem circumstancium, reddunt eam contemptibilem, quia⁸¹ „vanitati subiecta est omnis creatura“ non volens secundum Apostolum Romanorum VIII°, et Ecclesiastes 1^o⁸² „vidi cuncta, que sub sole⁸³ erant, et ecce omnia vanitas“. Familiaritatem ergo et nimium usum rei sequitur cognicio infirmitatis eiusdem et inexistens vanitatis, cognicionem vero infirmitatis rei et ipsius vanitatis sequitur vilificacio rei cuiuslibet et

nacio a Deo contemptum adgenerat“, prout hec limpide relucent de angelis et virtutibus supercelestibus qui perstiterunt, de quibus ecclesia cantat dicens⁷⁵ „maiestatem tuam laudant angeli, adorant Dominaciones, tremunt Potestates celi celorumque Virtutes ac beata Seraphyn socia exultacione concelebrant“ et cetera que secuntur, et per contrarium de angelis apostaticis, a Deo suo remotis et alienatis, qui quidem maligni spiritus et similiter homines peccatores, quanto magis a Deo suo sunt elongati, tanto magis contempnunt, per hoc, quod superbia eorum, qui Deum oderunt, ascendit semper, sicut scriptum est⁷⁶ „peccator cum in profundum malorum venerit, contempnit“. Societas quoque rerum divinarum delectacionem et desiderium inflamat, carencia et privacio eorum nauseam inducit et despectum, quemadmodum istud manifeste videtur de iustis et in Deo delectantibus, de quibus dicitur per Psalmistam⁷⁸ „gustate et videte, quoniam suavis est Dominus“, et de iniquis hominibus, qui non percipiunt, que sunt spiritus.⁷⁹

Iuxta quod est notandum, quod non familiaritas proprie alicuius rei generat immediate contemptum eiusdem, sed cognicio defectuum ceterarumque vanitatum, ipsam rem circumstancium, reddunt eam contemptibilem, quia⁸¹ „vanitati subiecta est omnis creatura“ secundum Apostolum Romanorum VIII°, et Ecclesiastes primo⁸² „vidi cuncta, que sub sole erant, et ecce omnia vanitas“. Familiaritatem namque et nimium usum rei sequitur cognicio infirmitatis eiusdem et inexistens vanitatis, cognicionem vero infirmitatis rei et ipsius vanitatis sequitur vilifi-

⁷⁴ perstiterunt : prestiterunt A

⁷⁵ *Missale Romanum, Praefatio missae*

⁷⁶ srv. Př 18,3

⁷⁷ Societas : Societas A

⁷⁸ Ž 33,9

⁷⁹ srv. 1 K 2,14

⁸⁰ cognicio : congeries A

⁸¹ srv. Ř 8,20

⁸² Kaz 1,14

⁸³ sole : celo A

contemptus. Inde proverbium⁸⁴ „quod rarum, carum“, vilescit quotidianum etc.

Item ubi est dilectio habundans amicorum virtuosa, illa non sinit amicum ex familiaritate nimia venire in contemptum, qualis dilectio est Christi Iesu ad suos fideles et e converso Christi fidelium ad Iesum Christum. Item fastidium rei alicuius solum et maxime causatur ex replectione appetitus vel capacitatis corporalis, ut patet in cibo saciatis, vel (121r) causatur fastidium ex inanitione et mortificatione appetitus ad rem corporalem, ut videtur in morbidis et infirmis. Secundum quod dicitur Proverbiorum 22⁸⁵ „anima saciata conculcat favum“, et ad hoc est illud Numeri 21⁸⁶ „anima nostra nauseat super cibo isto levissimo“. Cause autem tales nullomodo insunt fidelibus, qui aguntur spiritu Iesu Christi, et per consequens neque tale fastidium in eisdem locum habet iuxta illam maximam, qua dicitur „deficiente causa deficit et effectus“.

Et patet, quod familiaritas nimia ad res divinas non parit contemptum, sed magis reverentiam et honorem, aput illos, qui spiritu Dei aguntur et bene iudicant de singulis tamen, quia nimia familiaritas cum rebus non parit cognitionem alicuius defectus, sed potius omnium bonorum ubertatem, cum ibi nullus defectus sit, nulla vanitas.⁸⁷ Nam cognitio bonitatis et veritatis stabilis rei generat ad ipsam rem⁸⁸ reverentiam et amorem, familiaritas ergo cum rebus Iesu Christi generat noticiam bonitatis et veritatis et per consequens et amoris.

Ex quo patet, quod res perpetue et divine, quanto magis familiares sunt

cacio rei cuiuslibet et contemptus... Et istud relucet limpide in conversatione hominum cottidiana, secundum quam dicitur in proverbio⁸⁴ „quod rarum, carum“...

Nam ubi dilectio habundat amicorum virtuosa, illa non sinit amicum ex familiaritate nimia venire in contemptum, qualis amor est Christi Iesu ad suos fideles et Christi fidelium ad Christum Iesum. Item fastidium rei alicuius solum et maxime causatur ex replectione appetitus et capacitatis corporalis, ut patet in cibo saciatis, vel causatur fastidium ex inanitione et mortificatione appetitus ad rem corporalem, ut videtur in morbidis et infirmis. Secundum quod de primo dicitur Proverbiorum XXVII⁸⁵ „anima saciata calcabit favum“, et de secundo Numeri XXI⁸⁶ „anima nostra nauseat super cibo isto levissimo“. Cause autem tales fastidii nullomodo sunt in hiis, qui aguntur spiritu Iesu Christi, igitur neque tale fastidium in eisdem locum habet secundum locum, qui dicit „deficiente causa deficit et effectus“.

Et ex istis sequitur evidenter, quod familiaritas nimia ad res spirituales et divinas, prout est corpus et sanguis Iesu Christi, esse proprie non potest neque secundum se ullomodo parit contemptum, sed magis reverentiam et honorem, aput illos, dico, qui spiritu Dei aguntur et bene iudicant de singulis tamen, quia familiaritas cum rebus divinis non parit cognitionem alicuius defectus, sed potius omnium bonorum ubertatis, non vanitatis inexistens, cum nullum locum ibi defectus aut vanitas habeant... puta quod cognitio defectus et vanitatis parit et addit rei contemptum, cognitio quoque bonitatis rei et stabilis veritatis generat ad ipsam rem reverentiam et amorem. Ex quibus sequitur illud, quod est superius preassumptum, scilicet quod res

⁸⁴ srv. Walther, H.: *Proverbia sententiaeque Latinitatis Medii Aevi* 4, Göttingen 1966, s. 484, č. 26005a—6a.

⁸⁵ Pf 27,7

⁸⁶ Nu 21,5

⁸⁷ vanitas : varietas A

⁸⁸ rem nečte A

vel⁸⁹ communes, tanto magis cognoscuntur, et ex hoc magis diliguntur. Et quanto magis diliguntur, tanto magis anima ad cognoscendum ea inardescit et dilatatur. Et⁹⁰ quia divine res sunt infinite et perpetue, ideo anima in infinitum et perpetue in cognicione accrescit et in dilectione dilatatur. Hinc dicitur Ysaie 60⁹¹ „tunc videbis et afflues, et mirabitur et dilatabitur cor tuum“, sic et regina Saba,⁹² que veniens non tepuit neque teduit, sed ex visione ordinis et audicione sapiencie ipsius intantum est admirata, quod spiritus eius in ea defecit; que⁹³ solum in figura huius nostri cibi et potus ac mirabilissimi sacramenti contigerunt.

Similiter sacietas in rebus divinis, prout est corpus et sanguis Cristi Iesu, nullomodo parit fastidium, sed magis facit delectacionem et provocat appetitum, cum res divine, inquantum huiusmodi, locum non occupent et per consequens nec gravent hominem per nimiam replecionem.

perpetue et divine, quanto magis familiares sunt vel communes, tanto magis cognoscuntur, et quanto magis cognoscuntur, tanto magis diliguntur, et quanto magis diliguntur, tanto magis anima ad cognoscendum ea inardescit et dilatatur. Et quia divine res sunt infinite et perpetue in bono, ideo anima in infinitum et perpetue in cognicione accrescit et in dilectione dilatatur. Et ista dicta sunt de angelis et animabus in vita sempiterna, et ob hanc eciam causam dicitur Ysaie LX⁹¹ „tunc videbis et afflues, et mirabitur et dilatabitur cor tuum“, et in figura de regina Saba,⁹² que veniens ad regem Salomonem non tepuit neque teduit, sed ex visione ordinis et audicione sapiencie ipsius intantum est admirata, quod spiritus eius in ea defecit; que solum in figura huius nostri cibi et potus mirabilissimi sacramenti contigerunt.

Sequitur ulterius, quod sacietas in rebus divinis, prout est corpus et sanguis Iesu Cristi, nullomodo parit fastidium, sed magis facit delectacionem et provocat appetitum, cum res divine, inquantum huiusmodi, corporaliter locum non occupent et per consequens neque gravent hominem per nimiam replecionem.

Naše juxtapozice si všímají nejnápadnějších paralel mezi Jakoubkovou kvestií a dílem Janovovým. Jakoubek však přejímá i jiné myšlenky Mistra Pařížského, které zpracovává vlastním způsobem (např. laici sunt capaces ad suscipiendum), jindy své myšlenky vyjadřuje Janovovým slovníkem a ponechává jeho přirovnání. Při známém Janově biblicismu bylo nutno ponechat stranou jednotlivé biblické citáty kvestie. Jednodušší by zde bylo negativní vyčíslení, protože jen zlomek Jakoubkem užitých citátů u Janova nenajdeme. Kromě uvedených citátů mimobiblických zmiňme dekret papeže Anakleta, který Janov přináší ve svých determinacích ve 3. knize Regulí.⁹⁴

Více než polovinu svého díla převzal Jakoubek nejen myšlenkově, ale

⁸⁹ vel : et A

⁹⁰ Et... dilatatur nečte A

⁹¹ Iz 60,5

⁹² srv. 3 Kr 10,1—13, 2 Pa 9,1—12

⁹³ que : quem A

⁹⁴ vol. II, s. 134.

i formulačně z Matěje z Janova.⁹⁵ Čerpal zejména ze 4. knihy, v závěru přihlédl i ke knize 5. Sedlák poukazuje na čtená místa v knize 1., která vykazují určitou podobnost s Jakoubkovou kvestií. Téměř všechna tato místa jsou však převzata z knihy 4., kde je čtení mnohem bližší textu Jakoubkovu. Výjimkou je jeden náš uvedený citát a Sedlákem citované, ale neoznačené místo o kněžích, kteří vzdalují lid od eucharistie.⁹⁶ Tato myšlenka se u Janova objevuje velmi často, v první knize je formulačně Jakoubkovi nejbližší, ale přesto dost vzdálená na to, abychom ji převzali do našich ukázek. Některé formulace Janovy byly Jakoubkem poněkud přepracovány, jindy se však stává kvestie pouhou textovou variantou příslušné části Regulí. Totožnost řady míst by vynikla daleko lépe, kdybychom nepřihlíželi k základnímu rukopisu Regulí, ale pokusili se rekonstruovat rukopis, který používal Jakoubek. Tento rukopis se nám bohužel nedochoval; u 4. knihy Regulí nemůžeme z Jakoubkových ukázek zjistit jeho podobu, u 5. knihy však při srovnání s textověkritickým aparátlem jasně vidíme, že Jakoubek měl k dispozici rukopis, z něhož vycházel kodex PUK III A 10 a mikulovská excerpta Mk 57 brněnské Univerzitní knihovny, nebo rukopis opsaný z tohoto hyparchetypu. Přesto však nemůžeme užít *mutatis mutandis* Kybalových⁹⁷ slov o Jakoubkově učení o Antikristu, že přelil ideový obsah Matěje z Janova ve formu stereotypní kvestie. Janov píše o častém přijímání laiků, Jakoubek o přijímání podobojí. Tato rozdílnost je zdůrazněna nejen autoritami Janovem nečtenými (především dekret Comperimus, Vilém z Laonu, Mikuláš z Lyry, Cyprián), ale zejména Jakoubkovým důsledným zdůrazněním formy přijímání podobojí přímo v Janovově textu nebo jako vysvětlení Janovova textu. To je snad nejvýstižnější Jakoubkova odpověď všem zastáncům Janovova utrakvismu Janem Rokycanou⁹⁸ počínaje a L. Brožem⁹⁹ konče.

A zde se dostáváme k počátkům utrakvismu Jakoubkova. On sám se o něm zmiňuje v pozdějších dílech jako o *revelatio*.¹⁰⁰ Dnešní literatura chápe toto zjevení jako poznání, k němuž došel při studiu.¹⁰¹ Vidíme, že

⁹⁵ De Vooght, P.: *Jacobellus de Stříbro* († 1429), *premier théologien du hussitisme*, Louvain 1972, s. 129—131, upozorňuje na to, že Jakoubek čerpá z teologie Alberta Velikého. Jeho zjištění se však netýká kvestie, ale kolekce autorit, která je k ní v některých rukopisech připojena.

⁹⁶ Sedlák, J.: o.c., s. 499, *Regulae*, vol. I, s. 79.

⁹⁷ Kybal, V.: *M. Matěj z Janova a M. Jakoubek*, s. 25.

⁹⁸ Hardt, Hermann von der: *Magnum Concilium Constantiense III*, Francofurti et Lipsiae 1698, *Prolegomena* s. 20.

⁹⁹ Po Kalouskově studii *O historii kalicha v dobách předhusitských*, Praha 1881, která vyvrací Janovův utrakvismus, se k této myšlence vrátil Brož, L.: *Utrakvismus Matěje z Janova*, Theologická příloha Křesťanské revue XX, 1953, s. 20—23.

¹⁰⁰ V traktátu *Pius Iesus*, vyd. Kadlec, J.: *Literární polemika mistrů Jakoubka ze Stříbra a Ondřeje z Brodu o laický kalich*, AUC HUCP XXI/2, 1981, s. 80, a zejména v rozsáhlé odpovědi Ondřeji z Brodu s incipitem *Premissis positione scolastica*, vyd. Hardt III, col. 566.

¹⁰¹ Zejména Seibt, F.: *Die revelatio des Jacobellus von Mies über die Kelchkomunion*, DA XXII, 1966, s. 618—624; a dále De Vooght, P.: o.c., s. 126, pozn. 279, a Kadlec, J.: o.c., s. 71—72 pozn. 3.

v době před vznikem této myšlenky Jakoubek horlivě studoval Janovy Regule. Myšlenka eucharistie jako prostředku k nápravě církve ho hluboce oslovila. Regule byly v eucharistických otázkách jeho hlavním pramenem, zde načerpal „lex Domini“ i „expositiones solidae“, šel však dále ad fontes. Svědčí o tom nejen autority Janovem necitované, ale např. i dekret papeže Anakleta, na nějž bezprostředně navazuje ustanovení sněmu toledského, jak je tomu v Gratianovi, ale už ne u Janova. V Basileji tvrdil Rokycana o Janovovi — můžeme-li věřit svědectví Hardtovu —, že psal o kalichu. Avšak o dvacet let dříve, kdy se myšlenka kalicha teprve rodila, mohla ale nemusela být četba Janova textu tím inspirujícím zdrojem. Jakoubek Janova necituje, jako tomu bylo v kwestii o Antikristu.¹⁰² Zde nenavazuje na učení předchůdců, ale píše — třebaš Janovovými slovy — o něčem jiném. (I pro Mikuláše z Drážďan byl Matěj z Janova autoritou pro časté svaté přijímání.)¹⁰³ Jakoubek se zmiňuje o svém zjevení i o tom, že potom ještě studoval dále. Nemůžeme tedy bezpečně rozeznat to, co by ho přivedlo k myšlence kalicha, a to, co ho v ní utvrdilo. I když tedy tento impuls nemusel přijít přímo při četbě Regulí, rozhodně jsou dílem, z kterého Jakoubkova eucharistologie vychází a které tvoří přinejmenším „cognitio“ zmíněného Jakoubkova zjevení.

DIE JACOBELLUS VON MIES QUESTIE QUIA HEU IN TEMPLIS UND IHRE BEZIEHUNG ZUR REGULAE

J. Sedlák hat in seinen Studien über die Anfänge des Laienkelches auf den Einfluß hingewiesen, der Matthias von Janov auf die utraquistischen Werke von Jacobellus von Mies hatte. Ihm standen aber nicht in seiner Zeit die wichtigsten eucharistischen Traktate Matthias von Janov zur Verfügung. Wenn wir diese Traktate mit dem ersten erhaltenen utraquistischen Werk von Jacobellus von Mies, mit der Universitätsquestie Quia heu in templis vergleichen, kommen wir zu der Feststellung, daß Magister Jacobellus von Mies vom Matthias von Janov nicht nur Gedankenmäßig sondern auch Formulationsmäßig abhängig war, wobei er mehr als die Hälfte des Werkes manchmal sogar wörtlich aus dem vierten und fünften Buch der Regulae Veteris et Novi Testamenti übernommen hatte. Diese Matthias von Janov Passagen entfaltete er aber im utraquistischen Geist und ergänzte sie dabei mit manchen Autoritätensitatzen, womit er sein Utraquismus begründete.

Das Studium der Matthias von Janov Schriften hat also die Grundlage des Utraquismus von Jacobellus geschaffen, die „Cognitio“, dank der dann später zur „Revelatio“ des Kelches kommen konnte, wie es im späteren Traktatus de communione sub utraque specie adversus doctorem Andream de Broda erwähnte.

Übersetzt von Jiřina Štouračová

¹⁰² K y b a l, V.: *M. Matěj z Janova a M. Jakoubek*, s. 33.

¹⁰³ V kázání *Nisi manducaveritis (Sermo ad clerum)*, rukopis PUK IV G 15, f. 212r^b.